

**TƏHSİLİMİZİN HEYDƏR ƏLİYEV MƏRHƏLƏSİ  
ГЕЙДАР АЛИЕВСКИЙ ЭТАП НАШЕГО ОБРАЗОВАНИЯ  
HEYDAR ALIYEV'S STAGE OF OUR EDUCATION**

UOT 37.0

***Təranə Mayıl qızı Əkbəri***

*Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universitetinin Şamaxı filialının baş müəllimi,*

*biologiya üzrə fəlsəfə doktoru*

<https://orcid.org/0000-0001-9293-4561>

[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(4\).10-13](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(4).10-13)

**AZƏRBAYCANIN EKOLOJİ SİYASƏTİNİN FORMALAŞMASINDA  
ULU ÖNDƏR HEYDƏR ƏLİYEVİN MÜSTƏSNA XİDMƏTLƏRİ**

***Təranə Майил гызы Акбари***

*старший преподаватель*

*Шамахинского филиала Азербайджанского Государственного Педагогического Университета,  
доктор философии по биологии*

**ИСКЛЮЧИТЕЛЬНЫЕ ЗАСЛУГИ ВЕЛИКОГО ЛИДЕРА ГЕЙДАРА АЛИЕВА  
В ФОРМИРОВАНИИ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ АЗЕРБАЙДЖАНА**

***Təranə Mayıl Akbari***

*senior teacher at*

*Shamakhi branch of Azerbaijan State Pedagogical University,*

*doctor of philosophy in biology,*

**THE EXCLUSIVE ROLE OF THE GREAT LEADER HAYDAR ALIEV IN THE  
FORMATION OF THE ENVIRONMENTAL POLICY OF AZERBAIJAN**

**Xülasə.** Azərbaycan xalqı və ölkənin inkişafında müstəsna xidmətləri olan ulu öndərin fəaliyyəti döv-  
ründə ölkədə ekoloji vəziyyət daim xüsusi diqqət mərkəzində saxlanılmış, ətraf mühitin mühafizəsi prioritet-  
ləri ilə bağlı tədbirlər həyata keçirilmişdir. Heydər Əliyevin uzaqgörən siyasəti, o cümlədən ekologiya sahə-  
sində tövsiyələri bu gün də həyata keçirilən işlərə istiqamət verir. Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycana  
rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdə respublikada həyata keçirilən dünya səviyyəli təbiəti mühafizə tədbirlə-  
rinin təşəbbüsçüsü və təşkilatçısı olmuşdur. Həmin illərdə ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycan Respublika-  
sında ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması, təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə olunması sahəsində məqsəd-  
yönlü siyasət həyata keçirmiş, ekologiya, təbiətin mühafizəsi və təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə ilə bağlı  
Azərbaycan KP MK və Nazirlər Sovetinin 8 qanun və 32 qərarı qəbul edilmişdir. 1993-cü ildə yenidən haki-  
miyyətə gələn ümummilli lider Heydər Əliyev Azərbaycanda ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması və təbii  
ehtiyatlardan istifadə olunması istiqamətində məqsədyönlü siyasətini uğurla davam etdirmişdir.

**Açar sözlər:** *Heydər Əliyev, ümummilli lider, ekoloji siyasət, ekologiya, təbiəti mühafizə, ekoloji problemlər, yaşllaşdırma*

**Аннотация.** В период деятельности Великого Лидера, оказавшего исключительные заслуги в  
развитии азербайджанского народа и страны, экологическая ситуация в стране всегда находилась в  
центре внимания. Осуществлялись меры, связанные с приоритетами охраны окружающей среды.  
Дальновидная политика Гейдара Алиева, в том числе его рекомендации в области экологии, и на  
сегодняшний день служат направлением в проводимой работе. Великий лидер Гейдар Алиев был  
инициатором и организатором природоохранных мероприятий мирового уровня, реализованных в  
республике в 1969-1982 годах, когда он возглавлял Азербайджан. В те годы наш великий лидер

Гейдар Алиев реализовал целенаправленную политику в области улучшения экологической ситуации и эффективного использования природных ресурсов в Азербайджанской Республике, а также были приняты 8 законов и 32 постановления ЦК Компартии Азербайджана и Советом Министров по вопросам экологии, охраны природы и эффективного использования природных ресурсов. Общенациональный лидер Гейдар Алиев, вновь пришедший к власти в 1993 году, успешно продолжил свою целенаправленную политику в направлении улучшения экологической ситуации и использования природных ресурсов в Азербайджане.

**Ключевые слова:** Гейдар Алиев, общенациональный лидер, экологическая политика, экология, охрана природы, экологические проблемы, озеленение

**Abstract.** During the activity of the Great Leader, who had unparalleled services in the development of the Azerbaijani people and statehood, the environmental situation in the country was always in the center of special attention, and measures were taken on the priorities set for environmental protection. Heydar Aliyev's visionary policy, including the recommendations given in the field of ecology, are still being guided by the work done today.

The great leader Heydar Aliyev was the initiator and organizer of the global nature protection measures implemented in the republic in 1969-1982, when he led Azerbaijan. In those years, there were 8 laws on ecology, nature protection and efficient use of natural resources, and 32 decisions of the Central Committee of the Central Committee of Azerbaijan, the Council of Ministers. In those years, our great leader Heydar Aliyev pursued a purposeful policy in the field of improving the ecological situation and efficient use of natural resources in the Republic of Azerbaijan. National leader Heydar Aliyev, who came to power again in 1993, successfully continued his purposeful policy in the direction of improving the ecological situation and using natural resources in Azerbaijan.

**Keywords:** Heydar Aliyev, national leader, environmental policy, ecology, nature conservation, environmental problems, landscaping

Ulu öndər Heydər Əliyevin zəngin maddi sərvətlərimizə – yaşıllığa, meşələrə, dağlara, çaylara, bulaqlara, bir sözlə, təbiətə münasibəti onun azərbaycançılıq ideyasının tərkib hissəsi olmuşdur. Dünyanın tanınmış siyasətçisi, xalqın əbədi lideri, ulu öndərin təbiət sevgisində də dövləti idarə etmək səriştəsi, Azərbaycanı dünyaya tanımaq missiyası möhkəm və dönməz idi.

Ulu öndər Heydər Əliyev yaxşı bilirdi ki, Azərbaycanın sabit inkişafı ekoloji problemlərin həllindən çox asılıdır. Hakimiyyətdə olduğu bütün dövrlərdə Azərbaycanda yeni ictimai şüurun formalaşmasına nail olan ulu öndər, eyni zamanda, respublikada yeni ekoloji düşüncənin inkişafına zəmin yaratmışdır. Təbiətə, ekologiyaya yeni baxış, münasibət meydana çıxmışdır.

Ulu öndər Heydər Əliyev Azərbaycana rəhbərlik etdiyi 1969-1982-ci illərdə respublikada həyata keçirilən qlobal təbiəti mühafizə tədbirlərinin təşəbbüskarı və təşkilatçısı olmuşdur. Ölkəmizin flora və faunasının qorunub saxlanması və inkişaf etdirilməsi məqsədilə respublikada Şirvan (1969), Ağ göl (1978), İsmayılı (1981), Bəsitçay (1974) və s. dövlət qoruqları və yasaqlıqlarının yaradılması, Abşeron zonasında və Gəncədə iri yaşıllıq massivlərinin salınması,

şəhər və rayonlarımızda nəhəng sutəmizləyici qurğuların, iri su hövzələrinin yaradılması, torpaqların şoranlaşmadan təmizlənməsi üçün drenaj sistemlərinin tikilməsi, geniş meşə zolaqlarının salınması, məhz Heydər Əliyevin zəhmətinin bəhrəsi idi.

Həmin illərdə Cənub bölgəsinin iki böyük rayonu olan Lənkəran və Masallı üçün mühüm suvarma dəryaçaları – Xanbulançay və Viləşçay dəryaçalarının yaradılması bir tərəfdən zonada əkin torpaqlarının gen-bol suvarılmasına xidmət edirdisə, digər tərəfdən bu yerlərin təbiətinin zənginləşdirilməsinə, ekoloji mühitə dəymiş ziyanın balanslaşdırılmasına, bu yerlərdə istirahət zonasının inkişafına, qiymətli balıq növlərinin yetişdirilməsinə xidmət edirdi. Sovet dönməsində bu qlobal layihələri həyata keçirmək üçün qarşıya kifayət qədər maneələr çıxırdı. Layihə üçün lazım olan vəsait bəzən respublikanın imkanından xaric olduğundan Heydər Əliyev SSRİ dövlətinin maliyyə mənbələrindən bəhrələnir, SSRİ rəhbərləri ilə münasibətindən istifadə etməklə böyük maliyyə xərclərinin respublikaya yönəlməsini təmin edirdi.

1969-1982-ci illərdə isə torpaqların eroziyadan qorunması barədə həyata keçirilən çox-

saylı tədbirlər, Ceyranbatan gölünün su təchizatı ilə bağlı işlər, Arpaçay tikintisi, Şamxor SES-nin tikintisi, müasir su qurğularının yaradılması, su kəmərlərinin çəkilməsi, meliorasiya tədbirləri, suvarma şəbəkələrinin genişləndirilməsi, parkların salınması işləri həyata keçirildi. Ulu öndərimiz tərəfindən yaşıllaşdırma ümumxalq işi elan olundu. 1971-ci il fevralın 5-də Bakı şəhər partiya konfransındakı çıxışında Heydər Əliyev yaşıllaşdırma tədbirlərini gücəndirmək məqsədilə qarşıya mühüm vəzifə qoydu: “Bakı şəhərində 1 milyon 261 min adam yaşayır. Əgər şəhərin hər bir sakini bir neçə il ərzində ikicə ağac əkib yetişdirsə, Bakının ətrafında neçə-neçə park və meşə salınar”.

Azərbaycanda ekoloji vəziyyətin yaxşılaşdırılması və təbii ehtiyatlardan istifadə olunması istiqamətində məqsədyönlü siyasətini 1993-cü ildə yenidən hakimiyyətə gələn respublika Prezidenti davam etdirdi. Ulu Öndərimiz ekoloji məsələləri bir daha ön cərgəyə çəkdi və meşə, torpaq, su və s. haqqında bir sıra yeni qanunlar qəbul edildi.

1998-ci ildə ekoloji prioritetləri müəyyən edən “Ətraf mühitin mühafizəsi üzrə Milli Fəaliyyət Planı” hazırlandı. Bu Proqramda nəzərdə tutulmuş layihələrin həyata keçirilməsi nəticəsində Azərbaycanda müasir Təhlükəli Tullantılar poliqonu, Xıllı Nərə Balıqartırma zavodu inşa edildi. 2003-cü ildə Heydər Əliyev tərəfindən ekoloji siyasətin müasir strategiya sənədi olan “Ekoloji cəhətdən davamlı sosial-iqtisadi inkişafa dair” Milli Proqram təsdiq edildi. Bu strateji proqram əsasında ətraf mühitin müxtəlif sahələri üzrə 4 milli və dövlət proqramları, Kompleks tədbirlər Planı təsdiq edilib və həyata keçirilir.

Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə qəbul edilmiş ekoloji qərarlar, qanunlar, sərəncamlar ölkəmizin təbiətinin sağlamlığına yönəlmişdir. Qeyd edək ki, respublikamızda ekoloji problemlərin həll edilməsini daim diqqətdə saxlayan, xüsusilə yaşıllaşdırmaya böyük önəm verən Ulu Öndər Heydər Əliyevin 2001-ci il 23 may tarixli Fərmanı ilə ətraf mühitin mühafizəsi və təbii ehtiyatlardan istifadənin ayrı-ayrı istiqamətləri ilə məşğul olan və fəaliyyətlərində bir-birini təkrarlayan Dövlət Ekologiya və Təbiətdən İstifadəyə Nəzarət Komitəsi, Dövlət Geologiya və Mineral Ehtiyatlar Komitəsi, Dövlət Hidrometeorologiya

Komitəsi və “Azərmeşə” İstehsalat Birliyi ləğv edilib və bunların bazasında Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi yaradılıb. Respublika Prezidentinin 2001-ci il 18 sentyabr tarixli Fərmanı ilə “Azərbaycan Respublikasının Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi haqqında Əsasnamə”si təsdiq edilib. Əsasnaməyə görə Azərbaycan Respublikası ərazisində, o cümlədən Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsində ətraf mühitin qorunması, təbiətdən istifadənin təşkili, yeraltı suların, mineral xammal ehtiyatlarından və yerüstü təbii sərvətlərdən səmərəli istifadə edilməsi, onların bərpası, hidrometeoroloji proseslərin müşahidəsi və proqnozlaşdırılması sahəsində dövlət siyasətinin həyata keçirilməsi nazirliyə tapşırılıb.

Ümummilli Liderin həyata keçirdiyi ekoloji siyasət bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilir. Ətraf mühitin, meşələrin, yaşıllıqların qorunması daim ölkə başçısının diqqət mərkəzindədir. Dövlətimizin başçısının 2010-cu ili “Ekologiya ili” elan etməsi, habelə Azərbaycan Respublikasının Birinci vitse-prezidenti, Heydər Əliyev Fondunun prezidenti Mehriban xanım Əliyevanın “Hərəyə bir ağac əkək!” çağırışı nəticəsində respublikamızın hər yerində yaşıllıqların çoxaldılması sahəsində çox böyük işlər görüldü.

BMT-nin İqlim Dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyasının Tərəflər Konfransının 29-cu sessiyası – COP29 kimi mütəbər bir tədbirin Azərbaycanda keçirilməsi ilə əlaqədar yekdil qərarın verilməsi beynəlxalq ictimaiyyət tərəfindən Azərbaycana böyük hörmət və etimadın, eləcə də ölkəmizin milli, regional və qlobal səviyyədə ətraf mühitin qorunması, iqlim dəyişmələrinin qarşısının alınması işinə töhfəsinin bariz nümunəsidir. İqlim dəyişmələrinə qarşı qlobal mübarizədə beynəlxalq həmrəyliyin gücləndirilməsi məqsədilə cənab prezident İ. Əliyevin sərəncamı ilə Azərbaycan Respublikasında 2024-cü il “Yaşıl dünya naminə həmrəylik ili” elan edilmişdir.

**Problemin aktuallığı.** Heydər Əliyevin rəhbərliyi ilə qəbul edilmiş ekoloji qərarlar, qanunlar, sərəncamlar ölkəmizin təbiətinin sağlamlığına yönəlmişdir. Bu iş ardıcıl, müntəzəm və sistem halında görüldüyü üçün böyük səmərə vermişdir. Ümummilli Liderin həyata keçirdiyi ekoloji siyasət bu gün Prezident İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam

etdirilir. Məqalənin də aktuallığı onun məhz belə bir vacib mövzuya həsr edilməsi ilə bağlıdır.

**Problemin yeniliyi.** Azərbaycanda yürüdülmən ekoloji siyasətin əsas məqsədi indiki və gələcək nəsillərin ehtiyaclarının təmin edilməsi naminə mövcud ekoloji sistemlərin, iqtisadi potensialın qorunması və təbii ehtiyatlardan səmərəli istifadə edilməsi ilə davamlı inkişafın təmin edilməsindən ibarətdir. Bu ənənə xalqımızın ümummilli lideri Heydər Əliyev tərəfindən qoyulub. Göründüyü kimi ulu öndər Heydər Əliyevin ətraf mühitin mühafizəsi sahə-

sində əsasını qoyduğu siyasət bu gün Azərbaycan Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında uğurla davam etdirilir. Bu sahədə həyata keçirilən ardıcıl tədbirlər, görülmüş mühüm işlər ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində də yeni nailiyyətlərin əldə olunmasına şərait yaradıb. Məqalədə Ulu Öndər Heydər Əliyevin Azərbaycanın ekoloji siyasətinin formalaşmasında müstəsna xidmətlərindən bəhs olunur.

**Problemin praktik əhəmiyyəti.** Məqalə gənc tədqiqatçılar üçün faydalı olacaqdır.

**Ədəbiyyat:**

1. Hüseynov B.B. Azərbaycan təbiəti: dünən, bu gün, sabah: ekoloji təbliğat, tədqiqat və maarifləndirmə / - Bakı: Vətənoğlu NPŞ MMC, -2015.- 496 s.
2. Hüseynov, B.B. "Heydər Əliyev və Azərbaycan təbiəti" // Xalq qəzeti.- 2024, 27 may-s.3
3. Bağirov H.S. Azərbaycanda ekoloji problemlərin həlli istiqamətində irəliləyişlər //-Bakı: Dövlət idarəçiliyi: nəzəriyyə və təcrübə jurnalı,-2014. № 1.-s.105-116.
4. Bağirov H.S. Müasir Azərbaycanın balanslaşdırılmış davamlı ekoloji inkişaf strategiyası // Xalq qəzeti.- 2015, 12 may. -s. 6.
5. Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 2001-ci il 23 may tarixli 485 nömrəli Fərmanı / <https://e-qanun.az/framework/2993>

**E-mail:** akbarietmp@gmail.com  
**Redaksiyaya daxil olub:** 24.06.2024